

T É M A :   M I N E R Á L N Í L Á T K Y V P O T R A V I N Á C H

Vypracoval/a:

Třída:

Spolupracoval/a:

Datum:

NÁPLŇ PRÁCE:

Stanovení zinku v potravinových doplncích

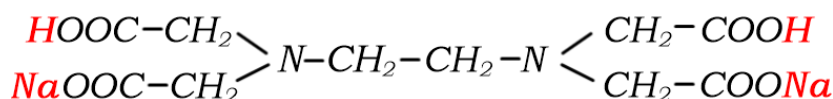
ANOTACE:

Cílem práce je stanovit a porovnat obsah zinku v různých volně prodejných zinkových tabletách a preparátech, které mají sloužit jako doplněk stravy. Obsah zinku touto metodou je možné stanovit také v zinkové masti, která se využívá v dermatologii. Zinečnaté ionty žáci stanoví metodou odměrné analýzy, která se označuje chelatometrie. Odměrným roztokem při stanovení je roztok chelatonu III.

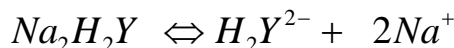
TEORIE:

Chelatometrie je část odměrné analýzy, v němž se používají odměrné roztoky chelatonů. Reakcí chelatonů s kationty vícemocných kovů vznikají téměř nerozpustné komplexy, zvané cheláty.

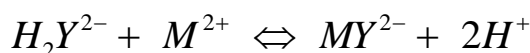
Nejpoužívanějším chelatonem je **ethylendiamintetraoctan disodný**, označovaný jako chelaton III.

Vzorec chelatonu III se zapisuje ve zkrácené formě $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$ (písmeno Y vyjadřuje černě zapsanou část vzorce). Ve vodných roztocích chelaton disociuje podle níže uvedené rovnice. Ve skutečnosti je chelaton III dihydrátem $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y} \cdot \text{H}_2\text{O}$.

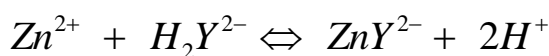

Anionty H_2Y^{2-} vytvářejí s dvojmocnými kationty kovů M^{2+} nerozpustné cheláty podle schématu:

PRINCIP:

Chelaton III reaguje s Zn^{2+} za vzniku komplexního aniontu ZnY^{2-}

Při výpočtu vycházíme ze skutečnosti, že 1 molekula chelatonu III zreaguje vždy jen s jedním atomem zinku, takže jeden mol chelatonu III vytvoří komplex s jedním molem iontů Zn^{2+} , což odpovídá 65,39 g zinku.

Chelatometrické stanovení zinku má tu nevýhodu, že je rušeno přítomností kationtů kovů v oxidačním čísle +II až +IV. Proto je nutné ke stanovení použít preparát, který tyto ionty neobsahuje. Mezi vhodné preparáty patří např. ROSEN ZINEK TBL. EFF.20 (citrát zinečnatý), ZINEK ŠUMIVÉ TABLETY (ZnO), NATURVITA ZINEK FORTE (citrát zinečnatý), BIOAKTIVNÍ INFLU-ZINEK.

Naopak nevhodný pro stanovení je velmi běžný ZINEK FORTE 25 (obsahuje ionty $\text{Ca}^{2+} + \text{Mg}^{2+}$)

Pokud preparát obsahuje zinek v nerozpustné formě (ve formě ZnO), je nutno vzorek před vlastním stanovením povařit ve zředěné kyselině chlorovodíkové a převést tak zinek na rozpustnou formu. Zinek ve formě ZnO obsahuje např. zinková mast nebo ZINEK ŠUMIVÉ TABLETY. Tyto preparáty však nejsou pro stanovení vhodné.

PŘÍPRAVA:

1. Zopakujte si kapitulu odměrné analýzy chelatometrie – příprava odměrného roztoku, indikátory a standardní látky v chelatometrii, chelatometrické výpočty

ÚKOL Č. 1:

1. Připravte 250 ml odměrného roztoku chelatonu III o molární koncentraci blížíci se co nejvíce hodnotě $c = 0,01 \text{ mol/l}$

POMŮCKY:

Laboratorní váhy, kádinka 100 ml, lžička, stříčka, nálevka, odměrná baňka 250 ml, analytické váhy

MATERIÁL A CHEMIKÁLIE:

destilovaná voda, chlorid sodný p.a.

POSTUP:

1. Výpočet navážky chelatonu III [$m = V \cdot c \cdot M = 0,25 \text{ l} \cdot 0,01 \text{ mol/l} \cdot 58,454 \text{ g/mol} = \mathbf{0,1461 \text{ g chelatonu III}}$]
2. Na analytických vahách zvažte prázdnou lodičku s přesností 0,1 mg
3. Na laboratorních vahách navažte na lodičku vypočítanou navážku chelatonu III z bodu 1 s přesností 0,1 g
4. Lodičku s navážkou chelatonu III zvažte na analytických vahách s přesností 0,1 mg
5. Navážku z lodičky převedte pomocí stříčky s destilovanou vodou do odměrné baňky na 250 ml
6. Odměrnou baňku doplňte destilovanou vodou po rysku, uzavřete zátkou a obsah protřepejte
7. Podle skutečné navážky z bodu 1 vypočítejte koncentraci odměrného roztoku chelatonu III
8. Koncentraci запиšte do tabulky i na odměrnou baňku (zapište na čtyři desetinná čísla)

Hmotnost lodičky s chelatonem III	
Hmotnost prázdné lodičky	
Hmotnost navážky chelatonu III	

Výpočet přesné koncentrace odměrného roztoku chelatonu III	$c_{\text{chelatonu}} = \frac{n_{\text{chelatonu}}}{V_{\text{chelatonu}}} = \frac{m_{\text{chelatonu}}}{M_{\text{chelatonu}} \cdot V_{\text{chelatonu}}} = \frac{m_{\text{chelatonu}}}{372,242 \cdot 0,25}$
Přesná koncentrace roztoku chelatonu III	

ÚKOL Č. 2:

1. Stanovte obsah zinku ve volně prodejném preparátu, který slouží jako doplněk stravy

POMŮCKY:

Kahan, trojnožka, síťka, 3x titrační baňka, byreta 50 ml, pipeta 50 ml, bílá podložka, malá nálevka, kádinka 250 ml, kádinka 50 ml, hodinové sklíčko, lžička, odměrný válec 25 ml, odměrná baňka 200 ml

MATERIÁL A CHEMIKÁLIE:

Odměrný roztok chelatonu III o známé koncentraci připravený v úkolu 1, Schwarzenbachův amoniakální tlumivý roztok (11 g NH_4Cl + 65 ml 25% NH_3 do 200 ml odměrné baňky doplnit vodou), indikátor eriochromová čerň T, 20% kyselina chlorovodíková, tableta preparátu se zinkem

POSTUP:

1. Do odměrné baňky na 200 ml vhodte jednu tabletu obsahující zinek
2. Přidejte 100 ml destilované vody a za stálého protřepávání počkejte, až se tableta zcela rozpustí
3. Po rozpuštění tablety doplňte odměrnou baňku destilovanou vodou po rysku

4. Do tří titračních baněk odpipetujte nedělenou pipetou z kádinky po 50 ml roztoku vzorku
5. Obsah titračních baněk zřeďte cca. 50 ml destilované vody
6. Do každé titrační baňky přidejte odměrným válcem 5 ml amoniakálního pufru a na špičku nože indikátor eriochromovou čerň T (obsah titrační baňky se zabarví zřetelně vínově červeně)
7. Naplňte byretu pomocí malé nálevky odměrným roztokem chelatonu III a nastavte hladinu na nulovou hodnotu (přebytek chelatonu III odpusťte do malé kádinky)
8. Roztoky vzorku v titračních baňkách titrujte roztokem chelatonu III do zřetelně modrého zabarvení (bez fialového zabarvení)
9. Odečtěte spotřeby chelatonu III při třech titracích, spotřeby zprůměrujte a vypočtěte celkový obsah zinečnatých iontů ve vzorku

Spotřeba chelatonu III při 1. titraci	
Spotřeba chelatonu III při 2. titraci	
Spotřeba chelatonu III při 3. titraci	
Průměrná spotřeba chelatonu III	

Při výpočtu vycházíme ze skutečnosti, že 1 molekula chelatonu III zreaguje vždy jen s jedním atomem zinku, takže jeden mol chelatonu III vytvoří komplex s jedním molem iontů Zn^{2+} , což odpovídá 65,39 g zinku.

$$\frac{n_{Zn^{2+}}}{n_{chelaton\ III}} = \frac{1}{1} \Rightarrow n_{Zn^{2+}} = V_{chelatonu\ III} \cdot c_{chelatonu\ III} \Rightarrow \frac{m_{Zn^{2+}}}{M_{Zn^{2+}}} = V_{chelatonu\ III} \cdot c_{chelatonu\ III}$$

$$m_{Zn^{2+}} = V_{chelatonu\ III} \cdot c_{chelatonu\ III} \cdot M_{Zn^{2+}} = V_{chelatonu\ III} \cdot c_{chelatonu\ III} \cdot 65,39 =$$

Objem chelatonu III dosazujte do vztahu v dm^3 . Hmotnost zinečnatých kationtů vychází v g/50 ml. Vyjádřete obsah zinečnatých kationtů ve vzorku v mg/1 tabletu.

$m_{Zn^{2+}} [g] \text{ v } 50 \text{ ml vzorku roztoku}$	
$m_{Zn^{2+}} [mg] \text{ v } 200 \text{ ml vzorku} = 1 \text{ tableta}$	

FOTODOKUMENTACE:

Obrázek 1: Vínově červené zbarvení roztoku před titrací (po přidavku indikátoru)

Obrázek 2: Modré zbarvení roztoku v bodu ekvivalence (na konci titrace)

ZÁVĚR:

SHRNUTÍ:

Zinek v potravinách: Zinek plní v lidském organismu řadu významných funkcí. Je aktivátorem více než 200 enzymů, které se účastní metabolických drah. Je důležitý pro správný růst, ovlivňuje chuť a zrak, podílí se na působení inzulínu, podporuje optimální hojení ran a hraje významnou úlohu v podpoře imunitního systému.

Mezi hlavní příčiny nedostatku zinku patří jeho snížený přísun potravou. Prvním klinickým příznakem mírného nedostatku zinku může být snížená rychlost růstu, dále porucha imunity se zvýšenou náchylností k infekcím a zhoršené hojení ran. Těžký nedostatek zinku vede k poruchám chuti, dermatitidě, vypadávání vlasů, průjmům a neuropsychickým poruchám. Kromě toho byla pozorována i porucha reprodukce a mužské sexuality.

Naopak jednorázový příjem zinku v množství 200 mg je vysoce toxický. Při předávkování se objevují zažívací poruchy doprovázené horečkou. Nedoporučuje se příjem zinku nad 25 mg/den.

Zinek se nachází v mnoha potravinách. Denní doporučená dávka zinku je kolem 7 mg pro ženy a 10 mg pro muže. Významným zdrojem zinku jsou plody moře (zejména ústřice), dále maso hovězí, vepřové i drůbeží, játra, vejce, mléko a mléčné výrobky. Z rostlinných zdrojů najdeme zinek v celozrnných obilovinách, luštěninách, ořechách a semínkách.

Obsah zinku v potravinách a odhadované množství využitelného zinku

Potravina	Obsah zinku mg/100 g	Využitelný zinek mg/100 g
játra, ledviny	4,2 – 6,1	2,1 – 3,1
maso červené	2,9 – 4,7	1,4 – 2,4
drůbež	1,8 – 3,0	0,9 – 1,5
mořské produkty	0,5 – 5,2	0,2 – 2,6
vejce	1,1 – 1,4	0,6 – 0,7
mléčné produkty	0,4 – 3,1	0,2 – 1,6
semena, ořechy	2,9 – 7,8	0,3 – 0,8
luštěniny	1,0 – 2,0	0,1 – 0,2

1. Vypočítejte potřebnou navážku pevného CHELATONU III na přípravu 500 ml odměrného zásobního roztoku CHELATONU III o molární koncentraci $c = 0,05 \text{ mol/l}$.
2. Pokud není pevný chelaton III dostatečně čistý, musí se jeho přesná koncentrace (titr) stanovit titrací na standardní látku, kterou je nejčastěji heptahydrát síranu hořečnatého.
Vypočítejte přesnou koncentraci standardního roztoku $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, který byl připraven rozpuštěním navážky 1,2298 g $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ v 500 ml destilované vody.
3. Ke stanovení přesné koncentrace odměrného roztoku CHELATONU III byl použit standardní roztok $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ z příkladu 2. Vypočítejte přesnou koncentraci roztoku CHELATONU III, jestliže bylo na titraci 50 ml roztoku $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ spotřebováno 10,20 ml roztoku CHELATONU III.

SEZNAM ZDROJŮ:

- [01] Obrázek č. 1. Z archivu autora
[02] Obrázek č. 2. Z archivu autora

METODICKÝ LIST:

Název školy	Gymnázium a Jazyková škola Zlín s právem státní jazykové zkoušky Zlín
Autor	Ing. Pavel Horčic
Vzdělávací oblast	Člověk a příroda
Vzdělávací obor	Chemie
Tematický okruh	Biochemie – minerální látky v potravinách
Druh učebního materiálu	Laboratorní cvičení – žák
Cílová skupina	Žák, 16 – 17 let
Anotace	Pracovní list je určen do výuky laboratorních cvičení z chemie náplň: minerální látky, chelatometrie